

Allmän SiS-rapport
2000:1

Forskningsprojekt finansierade av SiS

Forskningsprojekt finansierade av SiS

Rapport 2000:1

Förord

Statens institutionsstyrelse (SiS) har, efter behandling i SiS Vetenskapliga råd, delat ut drygt 41 miljoner kronor vid sex ansökningstillfällen till forskning med relevans för tvångsvården av ungdomar och vuxna missbrukare. Under 1995/96 startade 17 forskningsprojekt som sammanlagt tilldelades 7,2 miljoner kronor för 1995/96. För 1997 har 8,4 miljoner kronor delats ut till olika forskningsprojekt, varav sammanlagt 4,1 miljoner kronor gick till tio nya forskningsprojekt; sex projekt inriktade på ungdomsvård och fyra på missbrukarvård. För 1998 delades 10,8 miljoner ut, varav 3,9 miljoner till nio nya projekt. Avseende år 1999 har 8,1 miljoner kronor delats ut, varav 2,4 miljoner till 9 nya projekt. Inför år 2000 har 6,6 miljoner kronor delats ut, varav ca 2 miljoner kronor för 4 nya projekt.

Nio projekt inom ungdomsvården som beviljats anslag har en kvinnlig huvudsökande. Fjorton projekt leds av en manlig forskare. På missbrukssidans har 7 kvinnor och 15 män erhållit projektmedel.

Största anslagsmottagarna är Stockholms universitet och Lunds universitet, som erhållit 13,3 resp. 10,7 miljoner kronor sedan 1995/96.

Totalt beviljade forskningsmedel (tkr) fördelat på vetenskapsdisciplin och områden:

Disciplin	Ungdomsvård	Missbrukarvård	Totalt
Socialt arbete	4 987	6 340	1 2327
Psykologi	5 699	4 568	1 0267
Pedagogik	3 991 *	1 026	5017
Sociologi	1 283	—	1283
Kriminologi	2 954	—	2954
Socialantropologi	—	1 322	1 322
Juridik	1 000	600	1600
Barn- och ungdomspsykiatri	2 318	—	2 318
Alkohol- och narkotikaforsk	—	1 469	1 469
Statistik	—	1 469	1 469
Summa	20 691	20 413	41 103

* varav en del är övergripande forskning som gäller både ungdoms- och missbrukarvård.

Forskning med inriktning på vård och behandling av utsatta ungdomar

Linköpings universitet

Etiska konflikter inom tvångsvård av ungdomar (U 95-3009)

Sökande: Fil. dr. Gunnel Colnerud, IPP, Linköpings universitet

Medsökande: Tf professor, docent Kjell Granström, IPP, Linköpings universitet

Projektperiod: 1995-07-01-1998-12-31

Beviljade medel: 1 195 000 kronor

Avsikten är att utforska personalens identifiering och erfarenhet av yrkesetiska normkonflikter i arbetet med ungdomar på § 12-hem. Man kommer att kartlägga det etiska problemområdet inom tvångsvården av ungdomar samt utröna hur personalen iakttar och hanterar etiska konfliktsituationer i vardagen. Projektet genomförs i två steg med hjälp av critical incident metod och intervjuetod.

Flickors röst under utredning och behandling - Hur ungdomar med olika bakgrund blir hörda i samtal och i skriftliga dokument (U 97-3005)

Sökande: Professor Karin Aronsson, Tema Barn, Linköpings universitet
Medsökande: Doktorand Karin Osvaldsson, Tema Barn, Linköpings universitet
Projektperiod: 1997-01-01-1999-12-31
Beviljade medel: 530 000 kronor

Syftet är att följa ett antal flickor på särskilda ungdomshem genom analyser av institutionella samtal och utredningsdokument och genom livshistorieintervjuer. Några frågor som man söker svar på är följande. Hur förstår flickorna institutionella samtal? På vilket sätt gör de sig hörda i samband med samhälleliga ingripanden och placeringar? Vilka missförstånd kan man identifiera? Vilken roll spelar etnisk tillhörighet för flickornas möjlighet att göra sin röst hörd?

Utvärdering av behandlingen av pojkar på särskilda ungdomshem (U 98-3037)

Sökande: Fil. dr. Rolf Holmqvist, Institutionen för pedagogik och psykologi, Linköpings universitet.
Medsökande: FM, doktorand Lena Adamsson, doktorand Teci Hill
Projektperiod: 1998-09-01-2002-12-31
Beviljade medel: 1 343 500 kronor

Undersökningens syfte är att utvärdera behandlingsresultatet av kognitiv beteendeterapi, som sedan några år används vid Sundbo ungdomshem. Behandlingsutfallet kommer att jämföras med resultaten från Långanässkolan och Stigbyskolan. Utvärderingen kommer att ge kunskap om KBT-modellens värde i svensk behandlingsmiljö.

Lunds universitet

Behandlingsbegreppet i teori och praktik (U 95-3023)

Sökande: Professor Sune Sunesson, Socialhögskolan, Lunds universitet
Medsökande: Fil. dr. Hans Swärd, Socialhögskolan, Lunds universitet
Projektperiod: 1995-07-01-1998-12-31
Beviljade medel: 1 350 000 kronor

I denna studie görs en analys av innehållet i behandlingsbegreppet. Man skall bl.a. studera vilka argument och motiv som styrkt behandlingsideologin under olika epoker och hur dessa är kopplade till bredare ekonomiska och ideologiska utvecklingstrender. Exempel på fråge-ställningar som kommer att belysas är: Vilka bakomliggande idéer eller vetenskapliga influenser har styrkt vårdinnehållet vid olika tidpunkter och vad har dessa idéer inneburit för relationen mellan vård och straff?

Inkorporeringen av anhöriga i behandlingsarbetet - en sociologisk studie (U 95-3032)

Sökande: Docent Malin Åkerström, Sociologiska institutionen, Lunds universitet
Medsökande: Maria Arvidsson, Sociologiska institutionen, Lunds universitet
Projektperiod: 1995-07-01-1998-12-31
Beviljade medel: 675 000 kronor

Anhörigas betydelse inom vård- och behandlingssektorerna har alltmer kommit att betonas i det svenska samhället. Detta visar sig på olika sätt: inom behandlingsideologierna är numera s k nätverksarbete centralt. Syftet med denna studie är att analysera vad som kan uppmuntra, respektive förhindra ett konstruktivt samarbete mellan personal, ungdomar och deras anhöriga.

Vård av unga - En rättslig studie av tvångsvård av barn och unga (U 95-3008)

Sökande: Jur. kand., tf lektor Titti Mattsson, Juridiska institutionen, Lunds universitet
Medsökande: Professor Lotta Westerhäll, Rättsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Projektperiod: 1995-07-01-1999-12-31
Beviljade medel: 1 000 000 kronor

Syftet är att undersöka svensk lagstiftning och rättstillämpning rörande tvångsvård av barn och ungdom i avsikt att belysa rättssäkerheten. Forskningen genomförs huvudsakligen med vedertagen rättsvetenskaplig metod med komparativa inslag.

Salutogen utredning och behandling. En kvasiexperimentell studie med inriktning på asociala ungdomar (U 95-3030)

Sökande: Docent Kjell Hansson, Inst. för barn- och ungdomspsykiatri, Lunds universitet

Medsökande: Professor Marianne Cederblad, Inst. för barn- och ungdomspsykiatri, Lunds universitet

Projektperiod: 1995-07-01-1998-12-31

Beviljade medel: 300 000 kronor

Medel har beviljats till ett forskningsprojekt om hälsobringande faktorer i en högriskgrupp. Projektet innebär en ny utrednings- och behandlingsinriktning, där fokus läggs på att stärka och utveckla kompensatoriska faktorer hos individen.

Salutogen utredning och behandling. En kvasiexperimentell studie med inriktning på asociala ungdomar (U 98-3002)

Sökande: Docent Kjell Hansson, Avd för barn- och ungdomspsykiatri, Lunds universitet

Medsökande: Professor Marianne Cederblad, Avd för barn- och ungdomspsykiatri, Lunds universitet

Projektperiod: 1998-01-01-2004-12-31

Beviljade medel: 340 000 kronor

Projektet bygger på tidigare studier som stötts av SiS (U95-3030). Syftet med detta projekt är att undersöka hur en tungt belastad ungdomsgrupp klarar sig. Ett annat syfte är att jämföra resultat av en salutogen (hälsofrämjande) utrednings- och behandlingsinsats med konventionell utredning som bedrivits tidigare på utredningsavdelningen vid barn- och ungdomspsykiatriska kliniken i Lund. Det tredje syftet är att utvärdera om salutogena jämfört med patogena faktorer i en tungt belastad ungdomsgrupp har betydelse för prognosen.

Svåra problem i öppen vård - en jämförelse mellan institutionsvård och intensiv fosterhemsplacering (U 99-3003)

Sökande: Docent Kjell Hansson, Socialhögskolan, Lunds universitet

Medsökande: Universitetsadjunkt Jan Gassne

Projektperiod: 1999-01-01-2002-12-31

Beviljade medel: 75 000 kronor

I studien skall prövas en behandlingsmetod, Multidimensional Treatment Foster Care, utvecklad av Chamberlain m fl. Modellen kombinerar institutionsvistelse, fosterhemsplacering, familje- samt individualterapi. Modellen jämförs med konventionell behandling. Jämförelsen är tänkt att ge svar på frågan vilken behandling som lämpar sig för vilka ungdomar.

Hur tänker man behandling? (U 99-3019)

Sökande: Fil. dr. Claes Levin, Socialhögskolan, Lunds universitet

Projektperiod: 1999-01-01-2000-12-31

Medsökande: Professor Sune Sunesson

Beviljade medel: 1 087 000 kronor

Tjugofem ungdomar på en behandlingsavdelning vid ett särskilt ungdomshem jämförs med lika många ungdomar som efter akut- eller utredande placering blir föremål för andra typer av åtgärder. Projektet söker svar på frågor: Vilka föreställningar styr behandling och rehabilitering av omhändertagna ungdomar? Vilka samband finns mellan dessa föreställningar, sättet att utföra och organisera behandlingsarbetet och vilka konsekvenser får behandlingsarbetet för de unga? I studien intervjuas socialsekreterare och behandlare upprepade gånger. En uppföljning sker 18 månader efter intagningen på ungdomshemmet.

Stockholms universitet

Länsrättens tillämpning av LVU och flickors respektive pojkars asocialitet (U 95-3016)

Sökande: Fil. dr. Astrid Schlytter, Inst. för socialt arbete, Socialhögskolan, Stockholms universitet

Projektperiod: 1995-07-01-2000-12-31

Beviljade medel: 1 450 000 kronor

Studiens övergripande syfte är att belysa om socialtjänsten ägnar större uppmärksamhet åt pojkars asocialitet och om pojkar får större del av socialtjänstens insatser (inklusive tvångsvård enligt LVU) än vad flickor får. Studien avser att belysa bl a följande frågeställningar: Huruvida kriterierna för tvångsvård enligt 3§ LVU bättre

överensstämmer med pojkars asocialitet än flickors? Huruvida utredningarna som ligger till grund för socialnämndens insatser uppfyller de dubbla syftena: att vara underlag både för domstolens prövning och för det sociala arbetet samt vilken ömsesidig påverkan som föreligger mellan rättspraxis och det sociala arbetet?

24-års uppföljning av ungdomar som under åren 1990-95 varit inskrivna på särskilda ungdomshem i Stockholm (U 97-3001)

Sökande: Professor Jerzy Sarnecki, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet

Medsökande: Socionom Ulrika Bergström, Hammargården

Projektperiod: 1997-01-01-1999-12-31

Beviljade medel: 2 094 000 kronor

Syftet med undersökningen är dels att studera om och i så fall på vilket sätt som de f d § 12-ungdomarna nu fyllda 24 år och på tröskeln till vuxenlivet, skiljer sig från en normalgrupp ungdomar. Man kommer också att studera hur olika grupper av § 12-ungdomar skiljer sig från varandra vid uppföljningstillfället.

Dolda resurskrävande problem i vård och omsorgsorganisationer (U 97-3019)

Sökande: Fil. dr. Gurli Fyhr, Institutionen för klinisk neurovetenskap, Karolinska Institutet

Projektperiod: 1997-01-01-1999-12-31

Beviljade medel: 990 000 kronor

Projektet bygger på tidigare studier rörande handledning på vårdinstitutioner. Syftet är att vidareutveckla den i tidigare forskning empiriskt grundade teorin genom att studera de identifierade problemkomplexen och göra teorin mer generaliserbar. Tre särskilda ungdomshem skall bilda stomme i studien. Var och en av dem studeras i par med respektive ett daghem, en sjukhusenhet och en skolenhet.

Ungdomar från särskilda ungdomshem i brottsliga nätverk (U 98-3021)

Sökande: Socionom, doktorand Charlotta Fondén, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet

Vetenskaplig ledare: Professor Jerzy Sarnecki, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet

Projektperiod: 1998-09-01-2000-12-31

Beviljade medel: 860 000 kronor

En undersökning skall genomföras avseende ungdomar som varit placerade på särskilda ungdomshem i Stockholms län och som varit medlemmar i brottsliga nätverk i Stockholm. Tre befintliga projekt ("Brottsliga nätverk i Stockholm", "Utvärdering av socialtjänstens institutionsvård av barn och ungdomar", "24-årsuppföljning av ungdomar som varit inskrivna på särskilda ungdomshem") kommer att användas i kombination med nyinsamlade data. Ett syfte är att se om deltagande i brottsliga nätverk påverkas av de mest brottsbelastade ungdomarna.

Svåra uppväxtförhållanden bland flickor - bakgrund, konsekvenser och åtgärder (U 98-3026)

Sökande: Professor Lars R Bergman, Psykologiska institutionen, Stockholms universitet

Medsökande: Fil. dr. Margit Wångby, Psykologiska institutionen, Stockholms universitet

Projektperiod: 1998-01-01-1999-12-31

Beviljade medel: 845 000 kronor

Inom forskningsprogrammet Individuell Utveckling och Miljö (IDA) observerades att dubbelt så många flickor som pojkar under uppväxten levde under mycket trassliga hemförhållanden. Huvudsyftet är nu att få ökad kunskap om den process som leder till att vissa flickor får allvarliga utagerande problem. Longitudinella data för 1 300 barn inom IDA-projektet samt nyinsamlade intervjudata för institutionsplacerade flickor samt en kontrollgrupp kommer att användas. Resultaten kommer att leda till förslag på preventiva åtgärder och uppslag till behandling.

Ungdomar i §12-vård - Önskemål om hjälp och delaktighet (U 98-3028)

Sökande: Fil. dr. Anne Hermodsson, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet

Vetenskaplig ledare: Professor Karsten Åström, Avdelningen för rättssociologi, Lunds universitet

Projektperiod: 1998-09-01-2001-12-31

Beviljade medel: 350 000 kronor

Syftet med undersökningen är att låta ungdomarna på SiS institutioner "komma till tals" genom att själva få uttrycka sina åsikter, sina önskemål om hjälp och delaktighet i behandlingen. Som grundmaterial används SiS

dokumentation om ungdomsvården (ADAD). Intervjuer med ungdomar i behandling kommer att utgöra komplement. Resultaten bör få betydelse för institutionernas metodutvecklingsarbete.

Utvärdering av sluten ungdomsvård (U 98-3036)

Sökande: Professor Eckart Köhllhorn, Sociologiska institutionen, Stockholms universitet
Medsökande: Fil. kand. Björn Borschos, Sociologiska institutionen, Stockholms universitet
Projektperiod: 1998-10-15-2001-12-31
Beviljade medel: 607 694 kronor

Projektet syftar till att utvärdera den nya påföljden - sluten ungdomsvård. Både rättssociologiska och omsorgsaspekter med relevans för den nya påföljden belyses. Projektet skall ge svar på frågan, i vilken utsträckning intentionen, det vill säga att sluten ungdomsvård skall vara ett alternativ till fängelsestraff för unga lagöverträdare, kan anses vara uppfyllda.

Att tala om övergrepp och svåra erfarenheter. Behandling på särskilda ungdomshem (U 99-3001)

Sökande: Fil. dr. Margareta Hydén, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet
Medsökande: Professor Karin Aronsson, Tema Barn, Linköpings universitet
Projektperiod: 1999-01-01-2001-12-31
Beviljade medel: 675 000 kronor

Projektets syfte är att vid två särskilda ungdomshem studera de problem, svårigheter och dilemman som personalen ställs inför när de möter flickor som utsatts för sexuella övergrepp. Projektet söker svar på frågan hur personalen handskas med sådana problemsituationer. Ett vidare syfte är att bidra till långsiktig kunskapsupbyggnad för vård och behandling av denna grupp flickor.

Umeå universitet

Psykiska störningar hos ungdomar med sociala problem (U 98-3008)

Sökande: Professor Bengt-Åke Armelius, Institutionen för tillämpad psykologi, Umeå universitet
Medsökande: Docent Bruno Hägglöf, Psykiatriska institutionen, Umeå universitet
Projektperiod: 1998-01-01--2003-12-31
Beviljade medel: 1 900 000 kronor

Projektet anknyts till pågående projekt vid institutionen för tillämpad psykologi ("Behandlingshemsprojektet") och barnpsykiatri vid Umeå universitet och utgör en longi-tudinell studie med omfattande intervjuer med ungdomar samt större datainsamlingar vid projektets början och slut. Avsikten är att fokusera på ungdomar med psykiska problem på SiS institutioner.

Uppsala universitet

Transnationellt adopterade ungdomar på §12-hem (U 99-3009)

Sökande: Professor, överläkare Torsten Tuvemo, Akademiska Barnsjukhuset, Uppsala
Medsökande: Professor, ÖL Anne-Liis Knorrning; professor Lennart Melin, Dr.Med.Sci. Lemm Proos
Projektperiod: 1999-01-01-2002-12-31
Beviljade medel: 870 000 kronor

Projektet avser att identifiera orsakerna till de transnationellt adopterades överrepresentation på särskilda ungdomshem. I studien ingår en matchad kontrollgrupp av ej placerade transnationellt adopterade ungdomar. Ytterligare kontrollgrupper, en svensk grupp placerade samt placerade med invandrarbakgrund på samma ungdomshem kommer att jämföras. Somatiska, sociala och psykologiska data kommer att insamlas. Intervjuer och allmänpsykologisk och neuropsykologisk undersökning kommer att genomföras.

Växjö universitet

Pedagogikens villkor och möjligheter inom de särskilda ungdomshemmen (U 95-3039)

Sökande: Fil. dr. Per Gerrevall, Institutionen för pedagogik, Växjö universitet

Projektperiod: 1995-07-01-1998-12-31
Beviljade medel: 900 000 kronor

Ett väsentligt inslag i de insatser som görs för ungdomar som placeras vid särskilda ungdoms-hem är skolgången. Ofta finns hos ungdomarna en bakgrund där den ordinarie skolgången varit fylld av komplexa problem av olika slag. Projektets syfte är att bidra till att utveckla en specialpedagogik för de särskilda ungdomshemmen, som tar hänsyn dels till ungdomarnas speciella behov, dels till de ramfaktorer som styr verksamheten.

Lärande och kunskapsanvändning - En studie av reflektion och handledning som resultat av personalutbildning på SiS institutioner (Ö 98-3010)

Sökande: Fil. mag., doktorand Ingemar Svensson, Institutionen för pedagogik, Växjö universitet
Medsökande: Adj. professor Håkan Jenner, Inst för pedagogik, Växjö universitet
Projektperiod: 1998-01-01-1999-12-31
Beviljade medel: 1 371 000 kronor

Projektets syfte är att belysa villkoren för att praktikers erfarenhetsbaserade kunskap ska kunna utvecklas genom utbildning samt villkoren för att kunskapen ska kunna användas i det dagliga arbetet. Projektet har två huvudfrågeställningar: 1) Hur ser villkoren ut för reflek-terande processer i utbildningen? 2) Hur ser villkoren ut för reflekterande processer i praktiken? Studien belyser utbildningsinsatser, lärande, kunskapsutveckling och kunskaps-användning samt hur individ- och miljöfaktorer spelar in för resultaten. Undersöknings-gruppen består av lärare och behandlare. Resultaten kan ingå i SiS beslutsunderlag för personalens kunskapsutveckling.

Hälsöhögskolan i Stockholm

Sverige som socialisationskultur. En studie av utlandsadopterades syn på sina uppväxt-villkor och sin livssituation (U 97-3003)

Sökande: Doktorand Katarina von Greiff, Hälsöhögskolan i Stockholm
Medsökande: Professor Birgitta Qvarsell, Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet
Projektperiod: 1997-01-01-1997-12-31
Beviljade medel: 200 000 kronor

Studien avser att belysa internationella adoptioner genom att lyfta fram olika perspektiv på fenomenet och undersöka dessas innebörd och konsekvenser. De adopterades livssituation här i Sverige kommer att studeras främst genom en kvalitativ intervjuundersökning med två grupper av adopterade som ursprungligen kommit från Colombia. Den ena gruppen intervjuade blir unga, vuxna adopterade från Colombia och uppväxta i Sverige; den andra gruppen utgörs av tonåringar från Colombia, uppväxta i Sverige, omhändertagna för samhällsvård enligt LVU och placerade på särskilt ungdomshem.

Karolinska Institutet

Asociala ungdomars sociala nätverk (U 97-3007)

Sökande: Psykolog Jan Swaling, Barn- och ungdomspsykiatriska enheten, S:t Görans barnkliniker, KI
Medsökande: Professor Per-Anders Rydelius, Institutionen för kvinnors och barns hälsa, S:t Görans barnkliniker, KI
Projektperiod: 1997-01-01-1998-12-31
Beviljade medel: 528 000 kronor

Syftet är att genom djupintervjuer med ungdomar på särskilda ungdomshem och ungdomar fria från asociala och psykiska störningar kartlägga och jämföra deras sociala nätverk. Genom analys och tolkning av kartläggningen genereras hypoteser om dysfunktionella mönster i nät-verken med syfte att utveckla nätverksterapeutiska behandlingsmodeller. Ett viktigt delmål är att få kunskap om asociala invandrarungdomars sociala nätverk.

Själv mord och våldsam död före 25 års ålder - Följder av en omöjlig livssituation? (U 97-3020)

Sökande: Professor Per-Anders Rydelius, Institutionen för kvinnors och barns hälsa, Barn-och ungdomspsykiatriska enheten, S:t Görans barnkliniker, KI
Projektperiod: 1997-01-01-2000-12-31

Beviljade medel: 600 000 kronor

Projektets syfte är att pröva frågan om självmord respektive våldsam död kan vara jämförbara uttryck för livsleda till följd av en omöjlig livssituation präglad av tidiga anpassningssvårigheter, ungdomsbrottslighet, missbruk och arbetsoförmåga. Frågeställningen berör självmords-stegen i ungdomsåren och har väckts genom redan genomförda longitudinella undersökningar av självmord/dödsfall bland barnpsykiatriska patienter respektive ungdomar som p g a asocialitet behandlats på ungdomsvårdsskolor.

ADHD/DAMP-projektet vid SiS (U 2000-3027)

Sökande: Professor Per-Anders Rydellius, Institutionen för kvinnors och barns hälsa, Karolinska Institutet

Projektperiod: 2000-01-01-2000-12-31

Beviljade medel: 597 747 kronor

Projektets övergripande syfte är att kartlägga förekomsten av ADHD bland ungdomar som under år 2000 intages och behandlades vid Lövsta skolhem. Samtliga ungdomar som intas eller vårdas mellan 2000-03-01 beskrivs konsekutivt och systematiskt med kriterier och metoder hämtade från de medicinska, psykologiska, sociala och pedagogiska vetenskaperna. De kriterier som finns enligt DSM-IV skall ligga till grund för att särskilja diagnosen ADHD (uppmärksamhetsstörning) från uppförandestörning (conduct disorder), trottsyndrom och andra diagnoser. Standardiserade och välutprovade psykologiska test om kognitiva och exekutiva funktioner samt personlighet och beteende användes tillsammans med ADAD-formuläret och pedagogisk bedömning. Resultaten kommer att bilda underlag för att utveckla/förbättra både utredningsrutinerna och omhändertagandet/behandlingen av ungdomar som kommer till SiS ungdomsverksamhet. Projektets resultat samordnas med resultaten från det utvecklingsprojekt om läs- och skrivsvårigheter som sker parallellt vid Lövsta och från det projekt om funktionsnivå på gränsen till lätt begåvningshandikapp och/eller störning inom autismspektrum som sker vid Långanässkolan. Forskning med inriktning på missbrukare och vården; särskilt tvångsvården

Göteborgs universitet

Narkotikamissbrukare i LVM-vård och deras sociala nätverk (V 97-3021)

Sökande: Socionom Anette Skärner, Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet

Medsökande: Professor Gunnar Bernler, Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet

Projektperiod: 1997-01-01-1999-12-31

Beviljade medel: 545 370 kronor

I projektet kartläggs LVM-vårdade missbrukares sociala nätverk och belyses vilken roll det sociala nätverket spelar i missbrukarens liv, framförallt hur missbrukarens sociala situation påverkas av nätverket. Dessutom skall man undersöka hur missbrukare i LVM-vård skiljer sig från andra missbrukare i dessa avseenden genom en jämförelse med en parallell studie med likartad uppläggning av narkotikamissbrukare i öppenvård.

Lunds universitet

Djupintervjustudie av tunga narkotikamissbrukare med självmordsförsök: En utforsknings- och jämförande studie av missbrukare i psykiatrisk vård och LVM-vård (V 95-3049, V 97-3004)

Sökande: Docent Mats Fridell, Institutionen för tillämpad psykologi, Lunds universitet

Medsökande: Socionom, leg. psykoterapeut Eva Johnsson Fridell

Projektperiod: 1995-07-01-1997-06-30

Beviljade medel: 418 000 kronor

Detta är en djupintervjuundersökning av 41 narkotikamissbrukare som i en tidigare intervjuundersökning uppgett att de någon gång försökt begå självmord. Nio av dessa har fått LVM-vård. Bl a skall följande frågeställningar belysas: Hur ser situationen kring ett självmordsförsök ut för narkotikamissbrukaren, hur känner, tänker och resonerar han/hon? Vad är utlösande faktorer och hur ser missbrukaren själv på vad som är självmordsförsök i motsats till ett i övrigt destruktivt liv? Vilka copingstrategier finns att tillgå? Innebär LVM-vård med sina speciella betingelser särskilda risker eller möjligheter? Vad är adekvat bemötande?

LVM-vårdens effektivitet. Ett naturligt experiment efter lagändringen 1994 (V 95-3037)

Sökande: Professor Mats Berglund, Alkohol- och narkotikakliniken, MAS
Medsökande: Kurator, fil. kand. Marianne Kronberg, Alkohol- och narkotikakliniken, MAS
Projektperiod: 1995-07-01-2000-12-31
Beviljade medel: 1 934 700 kronor

För att förstå kausaliteten i sambandet mellan den ökade dödligheten i tvångsgruppen och tvångsvården i sig krävs antingen ett naturligt experiment eller en randomiserad kontrollerad studie. Sedan juli 1994 har de olika socialnämnderna själva ansvaret för att ansöka om tvångsvård, vilket har medfört stora regionala skillnader. Detta kan inte förklaras av olika sociala förhållanden eller olikheter i frekvensen anmälningar. I studien skall jämföras LVM-anmälda missbrukare i områden med högt respektive lågt antal LVM-ansökningar efter 24 respektive 48 månader. En rad effektvariabler studeras.

Etik och LVM (V 95-3042)

Sökande: Professor Mats Berglund, Alkohol- och narkotikakliniken, MAS
Medsökande: Fil. kand., teol. kand. Jan Arlebrink, Sjukhuskyrkan, MAS
Projektperiod: 1995-07-01-1998-12-31
Beviljade medel: 650 000 kronor

Syftet med projektet är flerfaldigt, att göra en analys av a) klienternas existentiella situation mot bakgrund av det faktum att de befinner sig på institution av tvång, b) undersöka i vad mån klienterna uppfattar tillvaron som begriplig, hanterbar och meningsfull, c) undersöka kränkningars svårighetsgrad och konsekvenser i olika faser av motivationen samt d) göra en etisk analys av lagstiftningen, de intagnas situation samt av personalens situation. En intervju-undersökning kommer att genomföras med personalen, fokuserat på vårdarens etiska medvetenhet och existentiella förankring. I projektet skall även ett utbildnings- och handledningsprogram utarbetas för personalen, fokuserat på den etiska dimensionen i deras arbete.

Tvångsvård av missbrukare - ett rättsligt perspektiv (V 96-3001)

Sökande: Jur. kand. Ewa Gustafsson, Juridiska institutionen, Lunds universitet
Medsökande: Professor Lotta Westerhäll, Rättsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet
Projektperiod: 1996-07-01-1997-12-31
Beviljade medel: 600 000 kronor

Projektet syftar till, att genom en systematisk och teoretisk bearbetning av den rättsliga regleringen och det empiriska underlaget, ge en så verklighetsnära beskrivning som möjligt av tillämpningen vad avser tvångsvård av vuxna missbrukare samt att fastställa huruvida gängse rättssäkerhetsgarantier och legalitetskrav är uppfyllda.

LVM-vårdens arbete - en undersökning av vårdarbetet på behandlingshem (V 97-3022)

Sökande: Fil. dr. Bengt Svensson, Socialhögskolan, Lunds universitet
Projektperiod: 1997-01-01-1999-12-31
Beviljade medel: 1 602 000 kronor

Syftet är att undersöka hur tvångsvårdens motsägelsefulla strukturella förutsättningar mani-festras i det arbete som sker på institutionen och i klienternas uppfattningar om och reaktioner på detta arbete. Studien är av processkaraktär. Effekterna av arbetet på klienterna avläses inne på institutionen och i nära anslutning till utskrivning. Hur personalkultur och klientkultur uttrycks i det sociala samspelet mellan institutionens olika kulturer undersöks också.

Ny behandlingsprincip inom LVM-vården. Kombination farmakologisk - psykologisk behandling. Cue-Exposition och Campral-medicinering utvärderat i en randomiserad kontrollerad studie (V 2000-3003)

Sökande: Prof. Mats Berglund, Avd. f. Klinisk Alkoholforskning, Universitetssjukhuset MAS, Lunds universitet
Medsökande: Dr. Med. Sc., psykolog Björn Sallmén, Lunds universitet
Projektperiod: 2000-01-01-2002-12-31
Beviljade medel: 450 000 kronor

Syftet är att i en randomiserad Cross-over-design studera effekten av Campral under samtidig behandling med Cue Exposure hos alkoholberoende individer som vårdas på LVM-hem vad gäller 1. Frekvensen helynkyterhet under planerade vistelser utanför institutionen 2. Graden av craving (sug) och reaktioner från parasympatiskt nervsystem (mätta med hudtemperatur och puls) under veckorna före förberedelsen av vistelse utanför institution

3. Möjligheter att förutsäga effekterna av framtida behandling med Campral beroende på effekterna under behandlingstiden 4. Att studera användandet av Campral 12 månader efter utskrivning från institution.

Rättssäkerhet och tvångsvård - En rättssociologisk studie av rättssäkerhetens utveckling för tvångsomhändertagna missbrukare under 1990-talet (V 2000-3015)

Sökande: Tf. prof. Karsten Åström, Avd f Rättssociologi, Sociologiska inst, Lunds universitet

Medsökande: JK Annika Staaf, Lunds universitet

Projektperiod: 2000-01-01-2003-12-31

Beviljade medel: 195 000 kronor

Projektet avser att studera och analysera utvecklingen av anmälan, utredning, ansökan, beslut och verkställighet av vård jämlikt LVM under 1990-talet i syfte att belysa hur ändrad rättslig reglering inverkar på tillämpning och förfarande. Särskild vikt kommer att fästas vid, om det finns skillnader i socialtjänstens och rätts handläggning, vad avser tvångsvård av män respektive kvinnor. Huvudsyftet är att analysera den ömsesidiga växelverkan rättsliga och samhällsliga processer har och vilka effekter dessa får för den enskilde för att öka förståelsen för komplexiteten i normativa strukturförändringar, vilket kan leda till en minskad risk för negativ utveckling av rättssäkerheten vid tvångsomhändertaganden av missbrukare.

Stockholms universitet

Äldre missbrukare inom institutionsvård - exemplet Östfora (V 95-3012)

Sökande: Fil. dr. Ann Boklund-Palm, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet

Projektperiod: 1995-07-01-1997-12-31

Beviljade medel: 790 000 kronor

Syftet är att undersöka vårdkedjan kring missbrukande personer, 60 år och äldre eller funktionshandikappade, intagna under en viss period på Östfora. Ett delsyfte är att undersöka vad som konkret görs och hur behoven tillgodoses inom behandlingshemmet och socialtjänsten i hemkommunen. Ett annat delsyfte är att beskriva de intagna, vilka speciella behov dessa människor har samt försöka belysa hur de värderar vistelsen på Östfora. Vidare är avsikten att undersöka hur missbruket liksom livssituationen utvecklas efter hemkomsten från behandlingshemsvistelsen.

Tvångsvård av vuxna missbrukare: teori, praktik och mortalitet (V 95-3013)

Sökande: Docent Anders Bergmark, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet

Medsökande: Docent Lars Oscarsson, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet

Projektperiod: 1995-07-01-1998-12-31

Beviljade medel: 1 900 000 kronor

Projektet har tre delsyften: 1) att undersöka hur de svenska och internationella erfarenheterna när det gäller motivationsarbete med alkohol- och narkotikamissbrukare är tillämpliga inom tvångsvården av vuxna missbrukare, 2) att undersöka i vilken utsträckning tvångsvården leder till fortsatt behandling i frivilliga former och 3) att undersöka mortalitetsutvecklingen bland tvångsvårdade missbrukare.

Statistiska index och prediktorer inom den institutionella missbrukarvården (V 98-3011)

Sökande: Professor Ove Frank, Statistiska institutionen, Stockholms universitet

Medsökande: Fil. dr. Ingegerd Jansson, Statistiska institutionen, Stockholms universitet

Projektperiod: 1998-01-01-2000-12-31

Beviljade medel: 1 139 000 kronor

Mått och metoder för kvantitativ statistisk analys av klienter inom institutionsvården utvecklas. Datamaterial från DOK, UNGDOK, MAP och den svenska delen av det europeiska samarbetsprojektet BIOMED II skall användas. Avsikten är att använda statistiska metoder för analys av data om missbrukare, klienter och vårdinsatser dels genom användning av explorativa statistiska modeller (t ex klusteranalys) och dels genom utveckling av statistiska förklaringsmodeller.

Alkoholmissbrukares livshistorier - en jämförande studie mellan LVM-vårdsklienter med fokus på kvinnor (V 98-3023)

Sökande: Fil. dr. Noriko Kurube, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet

Vetenskaplig ledare: Professor Lars Oscarsson, Institutionen för socialt arbete, Örebro universitet
Projektperiod: 1998-08-01-2000-12-31
Beviljade medel: 950 000 kronor

Det övergripande syftet är att genom livsberättelser (20-24 st) hos kvinnliga och manliga LVM-vårdsklienter och Länkmédlemmar studera skillnader samt ge kunskap om klienternas livshistoria och -situation för att kunna utveckla en LVM-vård som utgår från livssituationen. Livshistorier bör kunna ge en uppfattning om de existentiella villkor som bidrar till olika förutsättningar för missbrukare i olika livsfaser och de värderingar som ligger bakom olika livsstilar.

Klientperspektiv på motivationsarbetet inom LVM-vården (V 98-3029)

Sökande: Anders Bergmark, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet
Medsökande: Doktorand Mats Ekendahl, Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet
Projektperiod: 1998-01-01--1999-06-30
Beviljade medel: 552 000 kronor

Syftet är att beskriva, typologisera och analysera hur LVM-vårdsklienter uppfattar och värderar de centrala momenten i LVM-vården. Även deras egna tidigare erfarenheter, upp-levelser och konkreta tvångsåtgärder, framtida möjligheter och handlingsstrategier som har relevans för motivationsarbete och eventuella följder kommer att analyseras. Grundläggande klientstrategier kommer att identifieras.

Förekomst och växlingar mellan olika faser i missbrukares liv - En analys av vård och återfall med statistiska durations- och transitionsmodeller (Ö 2000-3021)

Sökande: Professor Ove Frank, Statistiska institutionen, Stockholms universitet
Medsökande: FK Jonas Larsson, Statistiska institutionen, Stockholms universitet
Projektperiod: 2000-01-01-2002-12-31
Beviljade medel: 330 000 kronor

Projektet syftar till att undersöka hur statistiska durations- och transitionsmodeller kan användas för att beskriva och förklara olika faser i missbrukares liv. Olika livssituationers varaktighet och växlingar skall studeras för klientgrupper för att få statistiskt underlag för att bedöma hur olika typer av missbruk vanligtvis utvecklas och hur man med vårdinsatser och andra kontrollerade faktorer kan påverka förloppet. Något som också kommer att belysas med de använda metoderna är utvärdering av vårdhjemmens insatser med hänsyn tagen till deras speciella klientgrupper. Data från SiS forskningsregister, DOK och ADAD samt från uppföljningsstudier från ett EU-projekt om återfallsprevention kommer att användas.

Umeå universitet

Missbruk och psykisk störning (V 95-3004)

Sökande: Professor Bengt-Åke Armelius, Inst. för tillämpad psykologi, Umeå universitet
Medsökande: Fil. dr. Håkan Larsson, Inst. för tillämpad psykologi, Umeå universitet
Projektperiod: 1995-07-01-2001-12-31
Beviljade medel: 4 150 000 kronor

Föreliggande projekt syftar till att öka kunskaperna om kombinationen missbruk och psykisk störning dels genom att göra en noggrann genomgång av missbruk bland patienter i det s k Behandlingshemsprojektet, dels genom att inkludera SiS-institutionerna Frösö behandlings-hem och Hessleby behandlingshem i den longitudinellt upplagda studien. Resultaten förväntas ge ökade kunskaper om sambanden mellan behandlingsutfall och patientkaraktäristika, vårdinnehåll och vårdkultur.

Uppsala universitet

Behandlarrollen i missbrukarvården: professionell hållning och empati (V 95-3021)

Sökande: Fil. dr. Ulla Holm, Pedagogiska institutionen, Uppsala universitet
Projektperiod: 1995-07-01-1999-12-31
Beviljade medel: 1 026 000 kronor

Syftet är att studera hur professionellt förhållningssätt och empatisk förmåga hos personal vid behandlingshem inom missbrukarvården utvecklas och påverkas av dels utbildning, fortbildning och handledning, dels av personlighetsrelaterade faktorer som självkännedom och hantering av egna psykiska behov. Projektet omfattar personal vid Salberga och Rällsögården och innehåller såväl en kvantitativ som en kvalitativ undersökning.

Karolinska institutet

Odysseusprojektet. En svensk tillämpning av Community Reinforcement Approach (CRA) (V 99-3020)

Sökande: Dr. Med. Sci. Olof Wisén, Karolinska Institutet

Medsökande: Docent Sven Andreasson

Projektperiod: 1999-03-01-2001-12-31

Beviljade medel: 75 000 kronor

Syftet med projektet är att studera effektiviteten av behandling enligt Community Reinforcement Approach vid svårt alkoholberoende.

Sköndalsinstitutet LVM-vård som kulturell ingenjörskonst. En socialantropologisk studie av en vårdforms faktiska innehåll (V 97-3002)

Sökande: Fil. dr. Göran Johansson, Sköndalsinstitutet

Projektperiod: 1997-01-01-1998-12-31

Beviljade medel: 754 000 kronor

Syftet med studien är att utifrån den konkreta praktiken vid ett LVM-hem försöka förstå hur vården går till. Hur tar den "hårda" professionaliteten uttryck i vårdarbetet och hur samspe-lar den med "mjuka" faktorer som vänskap och ömsesidighet? Projektet är fokuserat på själva behandlingsprocessen, d v s allt det som händer en klient från det han kommer till hemmet till dess han skrivs ut.

Kvinnosynens praktiska betydelse i behandlingsarbetet med missbrukande kvinnor (V 99-3011)

Sökande: Fil. dr. Carin Holmberg, Ersta Sköndal högskola

Projektperiod: 1999-01-01-1999-12-31

Beviljade medel: 275 720 kronor

Tre behandlingshem för missbrukande kvinnor, två med frivillig och ett med tvångsvård, och med uttalad kvinnosyn i arbetet undersöks. Såväl uttalade som dolda mål i behandlingsarbetet lyfts fram. Projektet söker svar på frågorna: Vilken innebörd har den uttalade kvinnosynen i arbetet och hur förstår och tolkar personal respektive de boende kvinnorna densamma? Vilken kvinnosyn förmedlas till respektive målgrupp? Hur konkretiseras den i det faktiska miljöterapeutiska arbetet?

Bete sig normalt. En studie av familjehemsvård för vuxna missbrukare (V 2000-3013)

Sökande: FD Göran Johansson, Sköndalsinstitutet

Projektperiod: 2000-01-01-2001-12-31

Beviljade medel: 586 000 kronor

Studien avser att komplettera två tidigare studier, av frivillig vård (Åsbrohemmet, LP-stiftelsen) och tvångsvård (Hornö LVM-hem) av missbrukare. Utslussning och eftervård är kritiska länkar i missbrukarrehabiliteringens vårdkedja. Även några av tvångsomhändertagna klienter väljer familjevården som frivilligt fortsättningsalternativ. Familjer godkända som familjevårdshem måste vara starka nog att klara en anpassning till klienten och samtidigt ställa krav på denne associerade familjemedlem. Den (utopiska) tanke som studien prövar är att familjevårdshemmen som ett slags samhällets receptorer dels skulle kunna representera samhällets förändrade attityd till klienten efter inledande motivationsbehandling, dels katalysera den djupgående samhällsförändring som resulterar i att fler samhällsmedlemmar bereds plats i gemenskapen.

Socialtjänsten i Stockholm, FoU-byrån

Tvångsngripanden, frivillig vård och livsstilsförändring. Behandlingserfarenhetens roll i det långsiktiga rehabiliteringsförloppet (V 97-3015)

Sökande: Psykolog Jan Blomqvist, Socialtjänsten, FoU-byrån

Medsökande: Dr. Med. Sc. Gunnar Ågren, Socialtjänsten, FoU-byrån
Projektperiod: 1997-01-01-1999-12-31
Beviljade medel: 1 456 000 kronor

Projektet syftar till att ge kunskap om behandlingens roll i den långsiktiga rehabiliterings-processen vid alkohol- och narkotikamissbruk, med särskild fokus på upplevelser av ingripanden utan den enskildes samtycke. Mer specifika aspekter, som kommer att belysas är a) likheter och skillnader mellan de "verksamma inslagen" i spontanläkning och behandling; b) samspelet mellan livshändelser och behandlingserfarenheter med avseende på hur missbruket utvecklas; c) specifika omständigheter, under vilka frivillig vård resp. tvångsvård kan påskynda och underlätta "naturliga" förbättringsprocesser; d) specifika omständigheter, under vilka frivillig vård resp. tvångsvård kan försvåra eller omintetgöra långsiktig rehabilitering; samt e) likheter och skillnader mellan alkohol- och narkotikamissbrukare i nämnda avseenden.

LVM i Stockholm 1997 (V 98-3038)

Sökande: Enhetschef Gun-Lis Angsell, Resursförvaltningen, FoU-enheten
Medsökande: Dr. Med. Sci. Gunnar Ågren
Projektperiod: 1999-01-01-1999-03-31
Beviljade medel: 60 000 kronor

Genom projektet söks fördjupad kunskap om LVM-vårdens förutsättningar i en större kommun, Stockholm. Vidare studeras vilken vård som erbjuds de som är aktuella för en LVM-utredning, både de som blir dömda till LVM och de vars anmälningar avskrivs. En pilotstudie genomförs med tonvikt på handläggningen samt en uppföljande studie av vad som händer med de enskilda missbrukarna, i första hand dem vars anmälningar avskrivits.